

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty
Gençlik ve İnanç Eğilimleri Özel Sayısı, 2022, 9 (3), 994-1015

ASR-I SAÂDET VE GÜNÜMÜZDE GENÇLİK KAVRAMI

The Concept of Youth in the Period of the Prophet and Today

Gencal ŞENYAYLA

Doç. Dr, Pamukkale Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Anabilim Dalı, gsenyayla@pau.edu.tr Orcid No: 0000- 0003-1590-9498.

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi / Received: 09.10.2022
Kabul Tarihi / Accepted: 21.12.2022
Yayın Tarihi / Published: 31.12.2022
Cilt / Volume: 9
Sayı / Issue: 3
Sayfa / Pages: 994-1015

Atıf / Cite as: Şenyayla, Gencal. "Asr-ı Saâdet ve Günümüzde Gençlik Kavramı" (The Concept of Youth in the Period of the Prophet and Today). *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 9/3 (2022), 994-1015. Doi: 10.17859/pauifd.1186445.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, Turnitin intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with Ithenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), Gençlik ve İnanç Eğilimleri Özel Sayısı, 9 (3) 2022: 994-1015

ASR-I SAÂDET VE GÜNÜMÜZDE GENÇLİK KAVRAMI*

Gencal ŞENYAYLA**

Öz

Gençlik, üzerinde çokça spekülasyonların yapıldığı bir kavramdır. Hayatın en önemli dönemi kabul edilen gençliğin tanımı ve kapsadığı yaş aralığı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bütün toplumlarda olduğu gibi Asr-ı Saâdet diye isimlendirilen Hz. Peygamber döneminde de gençlik kavramının varlığı bilinmektedir. Bu kapsamda üzerinde durulması gereken önemli bir nokta, kavramın sıklıkla Hz. Peygamber'e refere edilmesi meselesidir. Toplumun bütün kesimlerini önemseyen Hz. Peygamber, ilk Müslümanlar arasında sayıları oldukça fazla olan genç sahâbîlerle de yakından ilgilenmiş ve İslam toplumunun idaresinde ve kamunun maslahatını gerektiren konularda onlardan istifade etmiştir. Fakat yetişkinlerin daha önemli görüldüğü o dönemde, günümüzde algılandığı şekilde gençlik diye bir olgunun mevcut olmadığı söylenmelidir. Günümüzün popüler kavramlarından olan gençlik, sosyal bir kategori olarak tamamen modernitenin bir ürünüdür ve aynı zamanda bu dönemin misyonunu temsil etmektedir. Özellikle ulus-devletlerin kurulması sürecinde, milliyetçi söylemlerde ve modern dönem ideolojilerinde gençliğe önemli roller yüklenmiştir. Böylece gençlik sosyal bir kategori olarak inşa edilerek kurulmakta olan yeni toplumların önde gelen aktörlerinden biri haline gelmiş ve mitleştirilmiştir. Belirli misyonlar için mitleştirilen gençlik kavramının analizi, gençlik kavramı ve olgusu üzerine yeni çalışmaların yapılmasına ihtiyaç olduğu gerçeğini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Asr-ı Saâdet, Hz. Peygamber ve Gençlik, Gençlik, Gençlik Miti, Fütüvvet.

The Concept of Youth in the Period of the Prophet and Today

Abstract

Youth is a concept on which a lot of speculations have been made. There are different opinions about the definition of youth, which is accepted as the most important period of life, and the age range it covers. As in all societies, the existence of the concept of youth is known in the period of the prophet. An important point to be emphasized in this context is that the concept is often used as a reference to the Prophet. Caring for all segments of society, the Prophet was also closely interested in the young Companions who were numerous among the early Muslims and benefited from them in the administration of the Islamic community and in matters that required the public interest. However, it should be said that there was no such thing as a youth, as it is perceived today, at that time when adults were considered more important. Youth, one of the popular concepts of today, is a product of modernity as a social category and also represents the mission of this period. Especially in the process of establishing nation-states, nationalist discourses and ideologies of the modern period have played an important role in youth. Thus, youth has become one of the leading actors of the new societies that are being built and established as a social category, and it has been

* Yazar makalede Etik Kurul İzni gerektirecek bir durum bulunmadığını beyan etmiştir. Bu makale, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Enstitüsü'nün 11-13 Kasım 2022 tarihleri arasında ortaklaşa düzenledikleri "Uluslararası 21. Yüzyılda Gençlik ve İnanç Eğilimleri Sempozyumu"nda sözlü olarak sunulan "Asr-ı Saâdet ve Günümüzde Algı ve Olgu Arasında Gençlik Kavramı" başlıklı bildirdiden üretilmiştir.

** Doç. Dr, Pamukkale Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Anabilim Dalı, gsenyayla@pau.edu.tr Orcid No: 0000- 0003-1590-9498.

mythicized. The analysis of the concept of youth mythologized for certain missions revealed that there is a need for new studies on the concept and phenomenon of youth.

Key Words: The Period of Prophet, Prophet and Youth, Youth, Youth Mythologized, Futuvva.

Structured Abstract

At the time of the prophet, most Muslims consisted of young people. At that time, the prophet, as both a prophet and a head of state, did not distinguish between the segments of society as children, young people, adults, old people, women, and the disabled, and he valued all of them. However, he was more concerned with these young people, who are the energetic and far-sighted part of the society, and benefited from them in the communication of Islam and the administration of society. Related to youth in Islamic literature could be analyzed in depth and a concept study should be done, the age range of the society that is meant by the words meaning youth and the purpose of these concepts should be determined and similarities and differences with today's youth perception should be determined. Almost all of the definitions of youth in modern times are West-centered definitions. The concept of youth, which is a very broad phenomenon, needs to be redefined. In addition, the history of Turkey's youth should be written and scientific research on this subject should be continued by increasing. Objective approaches should be exhibited by avoiding ideological obsessions and prejudices in research to be conducted in this field. Even more important than the definition of youth is the history of this concept. Youth has emerged as a social category as we understand it today as a result of urbanization, the industrial revolution and educational reforms as a product of modernism. Therefore, it should be noted that the concept of youth was not a concept and social category that was emphasized and given importance in pre-industrial revolution societies, including Islamic societies. After the industrial revolution, the youth began to be interested in and cared about as a source of a dynamic and qualified workforce and became popular. Due to its pragmatic importance, the phenomenon of youth has almost become a myth in the process. The myth of youth is the mission of the youth is defined as state-oriented and the individuals are not given much emphasis. With the massification of university education in Turkey since the 1960s, young people began to see themselves as the future rulers of the country and believed that they would manage the country better than the uneducated public. In the footsteps of the youth myth, the fact that young people see themselves as superior in this way has brought along the elitist and authoritarian characteristics of the youth. Therefore, the mythification of youth has negatively affected the youth themselves and has resulted in them seeing themselves as elitist and authoritarian. Since the 1980s, the myth of youth has lost its effectiveness in Turkey, and the idea of wealth and luxury has begun to take its place in Turkish society. This situation has brought about important changes in the cultural codes of society. Since the 2000s, money has become very important in society and wealth and a comfortable life have occupied an important place in the lives of a large part of the youth. In 2022, it can be said that the idea of money, wealth and comfortable life in the 80s continues similarly, along with the addiction to technology and social media. It is understood that the perceptions and phenomena of the Prophet's era and today's youth are different from each other. It can be said that the biggest reason for this difference is the youth myth, which was created after the industrial revolution in the 19th century and continued with the Republic.

GİRİŞ

Gençlik kavramına Türkiye’de dinî, siyasî ve ideolojik yapılanmaların çoğunun büyük ilgi gösterdiği bilinmektedir. Özellikle dinî çevrelerde gençlik olgusuna daha özel bir ilgi ile yaklaşmış ve mesele genellikle Hz. Peygamber’in gençliğe verdiği önem çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bağlamda yapılan çalışmalar genellikle “Hz. Peygamber ve gençlik” teması etrafında yoğunlaşmıştır. Yapılacak kısa bir literatür taramasıyla bu çerçevedeki yayınların ne kadar fazla olduğu görülecektir.

Her toplumda olduğu gibi Hz. Peygamber dönemi İslam toplumunda da gençler vardı ve ilk Müslümanların çoğunluğunu onlar teşkil ediyordu. İslam’ın ilk günlerinden itibaren her yaşta Müslümanları değerli kabul edip önemseyen Hz. Peygamber, ilk Müslümanlar

arasında sayıları oldukça fazla olan genç sahâbîlerle doğal olarak daha yakından ilgilenmiştir. 23 yıllık peygamberlik döneminde İslam'ın tebliği ve Müslüman toplumun idaresinde gençlerden önemli derecede istifade etmiştir. Fakat genel olarak bütün toplumlarda yetişkinlerin daha önemli görüldüğü o dönemde, İslam toplumunda da yetişkin bireyler daha önemli kabul edildiği için Hz. Peygamber döneminde günümüzde yüceltildiği şekilde gençlik diye bir olgu mevcut değildi.

Yaygın kullanımındaki şekliyle gençlik kavramı tamamen modernitenin bir ürünüdür. Buna rağmen İslam toplumlarında, özellikle de Türkiye'de gençlik olgusu büyük kabul görmüş ve yaygın bir şekilde Hz. Peygamber dönemiyle irtibatlandırılarak kavrama kutsallık kazandırılmaya çalışılmıştır. Fakat Asr-ı Saâdet'te günümüzdeki şekliyle gençlik diye bir olgunun olup olmadığı tartışma bir konudur. Bundan dolayı çalışmamızda Asr-ı Saâdet'te gençlik kavramı ile Hz. Peygamberin gençlik tasavvuru üzerinde durulacak ve günümüzde algılandığı şekliyle kavramın İslamî referansları tahlil edilmeye çalışılacaktır. Akabinde modern dünyanın gençlik tasavvuru ele alınarak değerlendirmeler yapılacak ve böylece gençlik mefhumunun niteliği tespit edilmeye çalışılacaktır.

Modern dünyadaki gençlik, tanımlanması oldukça karmaşık ve sorunlu olan bir kavramdır. Kavrama dair tanımlar genellikle sosyolojik, psikolojik, biyolojik ve felsefi yaklaşımlarla farklı açılardan yapıldığından dolayı homojen bir gençlik tanımı üzerinde anlaşma sağlanamamıştır. Fakat gençliğin çocuklukla yetişkinlik arasında yer alan bir geçiş dönemi olduğu konusunda pek çok kurum ve kuruluş fikir birliğine varmıştır. Bununla birlikte gençliğin hangi yaş aralığını kapsadığı hakkında da farklı görüşler ileri sürülmüştür. Gençliğin tanımı ve içerdiği yaş aralığı konusundaki bu farklılıklar büyük oranda kavramın tarihi süreciyle yakından ilgilidir. Çünkü kavramın tarihi, ona yüklenen misyon ve bu misyondan beklentiler tamamen birbiriyle bağlantılıdır.

Tarihî gelişimine bakıldığında ise gençlik kavramının modernizmin bir ürünü olarak kentleşme, sanayi devrimi ve eğitim alanındaki bazı reformlar sonucu, bugün anladığımız şekliyle toplumsal bir kategori olarak ortaya çıktığı görülecektir. Zira sanayi devriminden sonra nitelikli ve eğitilmiş iş gücüne ihtiyaç duyulmuş ve bu ihtiyacı karşılayacak en ideal kaynağın gençler olabileceğine inanılmıştır. Bundan sonra da sanayi toplumlarında gençlik önemli bir toplumsal kategori olarak ortaya çıkmıştır. Tamamen pragmatik düşüncelerle yüceltilen bu gençlik algısı, giderek daha da önemli bir hal almış ve süreçte mitleşmiştir.

Tanzimat'tan itibaren Türkiye toplumunda da giderek önem kazanan bir kategori haline gelen gençlik daha sonra devletin ve milletin bekasının garantisi olarak görülmüş ve Batıdaki gelişim seyrine benzer şekilde Türk toplumunda günden güne önemi artan bir kavram haline gelmiştir. Cumhuriyetle birlikte ise gençlik olgusu daha da güçlü bir hale gelerek mitleşme sürecine girmiş ve bu süreç 80'li yıllara kadar devam etmiştir. Yoğun olarak 80'li yıllardan sonra Türkiye'de İslamî hareketlerin kurumsallaşmaya başlamasıyla birlikte ise gençlik kavramı dinî çevrelerde de önemsenen bir mesele olmuştur. Bu süreçle birlikte, gençleri İslami oluşumlara kazandırmak veya onları İslamî değerlerle buluşturmak için "İslam ve gençlik", "Hz. Peygamber ve gençlik" gibi temalar etrafında gençlik kavramına İslami referanslar bulma gayretleri hız kazanmıştır. Geline nokta bakıldığında ise bu temaların önemli derecede benimsenip kabul gördüğü söylenebilir.

Günümüzde İslami çevrelerde gençliğin önemli bir kategori olarak kabul edilmesinde modernizmin tesiri büyüktür. Bundan dolayı gençlik kavramını Hz. Peygamber dönemi ve modern dönemlerdeki anlamları ile birlikte değerlendirerek ele almak gerekmektedir. Bu

çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılarak gençlik kavramı incelenecektir. Öncelikle Asr-ı Saâdet'te gençlik kavramı üzerinde durulacak, daha sonra da modern dünyadaki gençlik kavramı ve bu kavramın tarihine değinilecektir.

1. Asr-ı Saâdet'te Gençlik Kavramı

İslam geleneğinde insan hayatının evreleri genel bir tasnifle; çocukluk, gençlik (erginlik) ve ihtiyarlık çağı olmak üzere üç kısma ayrılarak değerlendirilmiştir. İslam literatüründe çalışmamızın alanına giren gençlik kavramının karşılığı olarak genellikle “şâbb” “شباب” ve “fetâ” “فتى” kelimeleri kullanılmıştır. Bundan dolayı bu bölümde öncelikle bu iki kelime üzerinde durulacak, daha sonra da Kur'an ve hadislerde gençlik kavramı ile Hz. Peygamber'in gençlik tasavvuru konularına değinilecektir.

1.1. Kavramsal Çerçeve

Arapçada gençliğin karşılığı olarak en yaygın kullanılan kelime “şâbb” kelimesidir. Tutuşturmak, alevlendirmek, kızıştırmak, yükseltmek gibi anlamlara gelen “Ş-b-b” fiilinden türemiş bir isim olan “şâbb” kelimesi, genç anlamına gelmektedir. Aynı şekilde yetişmiş ve bulûğ çağına ermiş kişiye de şâbb denilmektedir. Kelimenin müzekker halinin çoğulu; “şübbân” “شبان” veya “şebâb” “شباب”, müennes halinin çoğulu ise “şâbbetün” “شبابية” ve “şâbbâtün” “شبابات” şeklinde kullanılmaktadır. Yine “Şebîbe” “شبيبة” kelimesi de gençlik manasına gelir ve ihtiyarlık anlamına gelen (şeyb) kelimesinin zıt anlamlısı olarak kullanılır.¹ Hadislerde de genç ve gençlik kavramları çoğunlukla aynı kökten türemiş olan; “Şâbb”, “şâbbetün” ve “şebâbe” “شبابية” kelimeleriyle ifade edilmiştir.²

Şâbb ve şebâb kelimelerinin hangi yaş aralığını ifade ettiği hususunda dilliler arasında farklı görüşler vardır. Zebîdî'ye göre; çocukluk dönemi (ğulûmiyye) denilen 17 yaştan sonra elli bir yaşının bitimine kadar olan döneme gençlik dönemi (şebâbiyye) denilmektedir. Ayrıca Zebîdî, bir kişiye otuz yaşını tamamlayınca kadar veya on altı ile otuz iki yaş arasındakilere genç (şâbb) denildiğini de belirtir.³ İbn Kayyim el-Cevziyye, sakallarının iyice çıktığı andan itibaren kırk yaşına kadar bir kişiye şâbb denildiğini ifade eder.⁴ Tehânevî ise lügatte, yaşı otuz ile kırk arasındaki kişiye şâbb denildiğini, şer'î açıdan ise 15 yaşından, yani bulûğ anından otuz yaşına kadar kişiye şâbb denildiğini zikreder. Ayrıca, 19-33, 15-29, 19-34 yaşları arasındaki kişilere de şâbb denildiğini belirtir.⁵ Bunların dışında şâbb ve şebâb kelimeleri için farklı yaş aralıkları da zikredilmiş olup, genelde bu yaş aralıklarının 15-35 yaşlar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca ulemâ arasında 40, 50 ve 60'lı yaşları gençlik olarak kabul edenlerin olduğu da belirtilmiştir.⁶

¹ Cevherî, İsmail b. Hammâd, *es-Sihâh*, nşr. Ahmed Abdülğafûr Attâr (Beyrut: Daru'l-İlm Li'l-Melâyîn, 1987), 1/ 151; Ebu'l-Kâsım Mahmud b. 'Ömer Cârullah ez-Zemahşerî, *Esâsü'l-Belâğâ*, nşr. Muhammed Bâsil 'Uyûnu's-Sûd (Beyrut: Dâru'l-Kutûbi'l-İlmiyye, 1998), 1/490; Ebu'l-Fazl Cemâlüddîn İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* (Dâru Sâdır: Beyrut, 1414/1993), 1/480-482.

² Selçuk Coşkun, *Bir Eğitimi Olarak Hz. Peygamber'in İnsan Anlayışı* (Erzurum: Ekev Yayınları, 1996), 221.

³ Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzâk ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, nşr. Mecmû'atun Mine'l-Muhakkikîn (Beyrut: Dâru'l-Hidâye, t.y) 3/92.

⁴ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Tuhfetü'l-Mevdûd Biahkâmi'l-Mevlûd*, nşr. Abdülkâdir el-Arnâvût (Dimeşk: Mektebetü Dâri'l-Beyân, 1971), 302.

⁵ Muhammed Ali b. Ali et-Tahânevî, *Kitâbu Keşşâfi Istilâhâti'l-Fünûn* (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984), 1/ 731.

⁶ Turgay Gündüz, *İslam Eğitimi Sisteminde Gençlik Dönemi Din ve Ahlâk Eğitimi (Kurumsal Yaklaşım)* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002), 97-99.

Görüldüğü gibi şâbb ve şebâb kelimeleri, genel olarak bulûğ ile başlayan ve neredeyse ihtiyarlık çağına kadar uzayan her yaş dönemindeki insanlara verilen genel bir isimdir. Bu açıdan Türkçedeki, “yaşı ilerlememiş olan”, “gençlikteki özelliklerini koruyan, dinç” karşılığı olarak kullanılan genç kelimesinin eş anlamlısı olduğu söylenebilir.⁷ Dolayısıyla şâbb ve şebâb kelimeleri belirli yaş aralığındaki bireyleri tanımlamakla birlikte dinç, diri, güçlü ve kuvvetli anlamlarında da kullanılmıştır. Bundan dolayı İslami literatürde genç veya gençlik anlamında kullanılan şâbb kelimesi veya türevleriyle kastedilen anlamların modern zamanlardaki gençlik algısıyla benzerlikleri olmakla birlikte tamamen örtüşmediği anlaşılmaktadır.

Gençlik anlamında yaygın olarak kullanılan diğer bir kelime de “fetâ” kelimesidir. Fetâ kelimesi, Arapçada çok farklı manalara gelen oldukça zengin bir kullanım özelliği taşımaktadır. Mutlak anlamda adam, yol arkadaşı, toy, küçük, genç, delikanlı olmak, yiğit olmak, cömert insan, hürriyet gibi bazı hasletleri içine alan geniş bir anlam zenginliğine sahiptir. Ayrıca genç yaşlı gözetmeksizin birtakım sıfatları kendinde bulunduran kişilere de fetâ denilmiştir. Yine fetâ kelimesi, yaşamın daha ileriki yılları için de kullanılmış olup çok yaşlı bir kimseye de fetâ denilebileceği belirtilmiştir. Yaygın kanaatin aksine, “fetâ”nın şâbb (genç) manasına gelmediği ve “olgun ve güçlü yetişkin bir insan” anlamında kullanıldığı da söylenmiştir. Bazı kullanımlarda ise “fetâ” kelimesi ile yaşlılar kastedilmiştir.⁸

İslâm kültür ve medeniyet tarihinde fetâ ve fütüvvet, genç ve gençlik anlamının dışında daha çok ahlâkî ve tasavvufî bir terim olarak kullanılmıştır. Bu anlamda; ahlâkî ve insanî üstün meziyetlerden olan kahramanlık, hak ve hukuka riayet etmek, fazilet icaplarını yerine getirmek, güzel huylu, feragat sahibi olmak, malıyla ve gücüyle başkalarına yardıma koşmak, bağışlayıcı olmak ve nihayet Allah yolunda nefsini hakir tutmak gibi anlamlar taşımaktadır. Böyle üstün meziyetlere sahip olan ideal insan tipine ise “fetâ” denmektedir. Yine İslâm’ı din olarak kabul eden milletlerdeki kahramanlık ülküsüne “fütüvvet”, bu ülküyü taşıyana da “fetâ” denilmiştir.⁹

Yukarıda belirtildiği şekilde kullanım alanları dikkate alındığında fetâ kavramının gençlik ve genç olmayı ifade etmekle birlikte daha çok belirli yaş aralığını kastetmekten ziyade bir kısım erdemlere ve ahlaki meziyetlere sahip olmayı ifade eden bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık şâbb kelimesinin gençlik anlamında kullanımının daha yaygın olduğu, gençliği ifade bağlamında İslami literatürde genellikle şâbb kelimesi ve türevlerinin kullanıldığı görülmektedir. Her ne kadar gençlik kavramının karşılığı olarak şâbb ve fetâ kelimeleri kullanılmışsa da bu kelimelerle kastedilen gençlik olgusunun günümüzdeki gençlik mefhumuyla farklılık arz ettiğini belirtmek gerekir. Buna binaen Kur’an’da, hadislerde veya siyer kaynaklarında bu iki kelime veya türevlerinin kullanımlarından hareketle günümüz gençliğine dair örnekleme veya değerlendirmeler yapılırken dikkatli davranılmalı ve popülist yaklaşımlardan sakınılmalıdır.

İslami literatürde günümüzde olduğu gibi gençlik kavramı üzerinde çok fazla durulmaması ve kavramlardaki muğlaklığın en önemli sebeplerinden birisi, İslam hukuku açısından çok önemli bir aşama olan bulûğ anlayışıdır. Çünkü bu dönemde insan hem

⁷ Gündüz, *İslam Eğitim Sisteminde Gençlik Dönemi*, 99.

⁸ Gündüz, *İslam Eğitim Sisteminde Gençlik Dönemi*, 97-99; Süleyman Uludağ, “Fütüvvet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/259-261.

⁹ Mikail Bayram, *Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu* (Konya: Damla Matbaacılık, 1991), 11-12; Gündüz, *İslam Eğitim Sisteminde Gençlik Dönemi*, 97-99; Ahmet Yaşar Ocak, “Fütüvvet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/261-263.

bedenen hem de ruhen belli ve yeterli bir asgari olgunluğa eriştiği için bu yaştan itibaren bireylerin edâ (fiil) ehliyeti doğar. Bâliğ kimse gerek iman esasları, ibadetler, haramlar, vergi, cihad, cezaî ve hukukî mesuliyetler ve gerekse dinî, içtimaî ve hukukî düzenin sağladığı haklardan faydalanma yönünden tam ehliyet sahibi olur. Ayrıca çocukluk sebebiyle tanınmış olan muafiyetler de bulûğ ile kalkar.¹⁰

Dinî ve hukukî açıdan önemli bir eşik kabul edildiği için İslam alimleri bulûğ kavramı üzerinde hassasiyetle durmuştur. Bu kapsamda bulûğ yaşının hangi yaş olduğu, bulûğun şartları vb. birtakım detaylar üzerinde çokça tartışmalar yapılmış ve günümüzde gençlik denilen yaş aralığı bu bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Böylece genç kavramından ziyade bulûğ yaşının hangi yaşlarda başlayacağına yoğunlaşmış ve bu ortamda gençlik kavramı üzerinde durulmamıştır. Daha sonraki dönemlerde çocuklukla yetişkinlik arasındaki yaş aralığını gençlik dönemi olarak kabul edenler olmuş ve gençliğin bulûğ ile başladığı hususunda ittifak edilmiştir. Fakat bu sefer de gençlik döneminin hangi yaş aralıklarını kapsadığı hususunda ihtilaf edilmiş ve gençliğin bulûğdan, 30'lu, 40'lı hatta 50'li yaşlara kadar devam eden bir dönemin ismi olduğu zikredilmiştir. Bununla birlikte İslam alimleri arasında genel olarak gençlik yaşının ortalama 12 ile 30'lu yaşları kapsayan dönem olarak kabul edildiği söylenebilir.¹¹

1.2. Kur'an ve Hadislerde Gençlik Kavramı

Gençlik anlamında kullanılan şâbb ve fetâ kelimelerinden sadece fetâ kelimesi Kur'an'da farklı kişiler hakkında 10 ayette geçmekte olup genç ve delikanlı anlamlarıyla birlikte; arkadaş, yardımcı ve cariye gibi değişik anlamlarda kullanılmıştır.¹² Fetâ kelimesi ve türevleri genç, delikanlı anlamlarında ve Hz. İbrahim, Ashab-ı Kehf gibi bazı genç isimlerle irtibatlı olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda fetâ kelimesi konumuz açısından dikkate değer hale gelmiş olsa da bunlar münferit kullanımlar olup bir olgu olarak gençlik kavramını tanımlar nitelikte değildir. Dolayısıyla Kur'an'da ne Asr-ı Saâdet'te algılandığı ne de günümüz dünyasında tanımlandığı şekilde bir gençlik mefhumu üzerinde durulmadığı söylenebilir. Zaten sadece gençlik konusunda değil pek çok konuda Kur'an'ın muhtevası, olgu veya kavramları detaylıca tanımlar nitelikte olmadığı için yaş dönemlerine göre insanların ayrıldıkları kategorilerden söz etmesi de beklenemez. Nitekim bu bağlamda Kur'an'da Hz. Peygamber'in gençliğinden de bahsedilmemiştir. Dolayısıyla, Kur'an'daki "fetâ" kelimesi ile türevlerinin anlam içerikleri ve sosyal bilimlerdeki "genç" kelimesinin anlam içeriği tam olarak birbiriyle örtüşmemektedir.

Hadislerde ise durum biraz daha farklılaşmaktadır. Hadislerde gençlik anlamında genel olarak fetâ ve şâbb kelimeleri kullanılmıştır. Bununla birlikte şâbb kelimesinin gençlik anlamında daha çok kullanıldığı ve genellikle gençlik kavramının şâbb kelimesiyle ifade edildiği söylenebilir. Bu durum bir kısım hadislerden net olarak anlaşılmaktadır.

Bir hadisinde Hz. Peygamber, bir hal olarak gençliği cennet nimetlerinden saymıştır.¹³ Hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah'ın kendi gölgesinde sakladığı yedi sınıf

¹⁰ Ali Bardakoğlu, "Bulûğ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/413-414.

¹¹ Suat Demirtaş, *Hiz. Peygamber'in Gençleri Eğitim Yöntemleri* (Karabük: Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 50.

¹² Gündüz, *İslam Eğitim Sisteminde Gençlik Dönemi*, 106; Cahit Karaalp, "Kur'an'da Örnek Genç Modeli", *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi* 2/4 (Aralık 2019), 182.

¹³ Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Müslim, *el-Câmiu's-Sahîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y.), "Cennet", 21.

insan arasında Allah'a ibadet içinde yetişen gençler olduğu söylenmiştir.¹⁴ Yine, seçkin sahâbîler Abdullah b. Ömer, Sa'd b. Mu'âz ve Übey b. Ka'b cennet gençleri olarak gösterilirken¹⁵, Hz. Peygamber'in sevgili torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in cennet gençlerinin efendisi oldukları belirtilmiştir.¹⁶ Gençleri evliliğe teşvik ettiği bir hadiste ise Hz. Peygamber; "Ey gençler topluluğu! Sizden evlenmeye gücü yetenler evlensin"¹⁷ buyurmaktadır. Yukarıda yer verdiğimiz hadislerin hepsinde şâbb kelimesi kullanılmıştır.

Hadislerde genç anlamına gelen bir diğer kelime ise fetâ'dır. Yukarıda açıklandığı üzere, Arapçada çok farklı manalarda kullanılan fetâ kelimesi hadislerde de aynı özellik arz etmektedir. Mutlak anlamda adam,¹⁸ yol arkadaşı,¹⁹ çocuk,²⁰ genç,²¹ köle,²² cariyeye,²³ bekar delikanlı,²⁴ gibi bazı hasletleri içine alan geniş bir anlam yelpazesi içerisinde kullanılmıştır. Dolayısıyla hadislerde fetâ kavramı genç ve gençlik anlamlarında kullanılmakla birlikte bunun dışında değişik anlamlarda da kullanılmıştır. Özellikle köle, cariyeye, küçük çocuk, tıfil, toy gibi tecrübesizlik ifade eden pejoratif anlamlarda da kullanılmış olduğunu belirtmek gerekir.

Hadislerde gençlik kavramı müstakil bir çalışma konusu olabilecek kadar detaylı olduğu için araştırmamızda sadece kavramın kullanılmasını tespit bağlamında hadislere müracaat edilmiş ve hadislerde gençlik mefhumuna detaylıca girilmemiştir. Gençlik kavramı ve mefhumu üzerine yapılan müstakil çalışmalara bakıldığında da hadislerde gençlik kavramını karşılamak üzere fetâ ve şâbb kelimelerinin kullanıldığı fakat gençlik kavramının çoğunlukla şâbb kelimesiyle ifade edildiği görülmektedir.²⁵

İnsan hayatının safhaları ana hatlarıyla; çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Bu kategorik yaklaşım bütün kültürlerde genel olarak aynı olduğu gibi İslam kültür ve geleneğinde de hemen hemen aynıdır. Bu şekil bir yaklaşımla bakıldığı zaman Kur'an'da çocuklardan, gençlerden, yetişkinlerden ve yaşlılardan bahsedildiği görülebilir. Çünkü hayat kitabı Kur'an toplumun her kesimine hitap etmekte ve onlara yönelik mesajlar içermektedir. Dolayısıyla her ne kadar bazı ayetlerde farklı kişiler bağlamında gençlerden bahsedilmiş olsa da Kur'an özelinde gençlik kavramından bahsedildiği söylenemez. Aynı şey çocukluk, yetişkinlik ve yaşlılık kavramları

¹⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, nşr. Muhammed Zühayr b. Nâsir (b.y: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), "Ezân", 36 (No. 660); Müslim, "Zekât", 91.

¹⁵ Muhammed Abdürreâûf el-Münavî, *Feydu'l-Kadîr Şerhu'l-Câmi'i's-Sağîr* (Mısır: el-Mektebetü't-Ticâriyye, 1356/1937), 4/154.

¹⁶ Ebî İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, nşr. İbrahim 'Utve (Mısır: Şirketü Mektebe ve Matbe'ati'l-Mustafâ, 1975), "Menakıb", 24 (No. 3768).

¹⁷ Buhârî, "Nikâh", 2 (No. 5065).

¹⁸ Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, nşr. Hamdî b. Abdülmecîd es-Selefi (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1994), 1/143 (No. 319).

¹⁹ Buhârî, "İlim", 19 (No. 78).

²⁰ Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, nşr. Habîburrahmân el-A'zamî (Hindistan: el-Meclisü'l-İlmî, 1403/1982), 2/35.

²¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1995), 2/363.

²² Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân ed-Dârimî, *es-Sünen*, nşr. Hüseyin Selîm Esedü'd-Dârânî (Riyad: Dâru'l-Muğnî, 2000), "Mukaddime", 14 (No. 92).

²³ San'ânî, *el-Musannef*, 6/158.

²⁴ Süleyman b. el-Eş'as b. İshak es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *es-Sünen* (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), "Tahâre", 138 (No. 382).

²⁵ Musa Kazım Yılmaz, "Kur'an ve Sünnet'in Gençliğe Verdiği Değer", *1. Şanlıurfa Uluslararası Mevlid-i Nebî Sempozyumu*, ed. Cüneyt Gökçe-Ömer Sabuncu (Şanlıurfa, 2018), 48-60; Sabri Akpolat, *Peygamberimiz ve Gençlik*, *1. Kutlu Doğum Sempozyumu "Hz. Peygamber ve İnsan Sevgisi"*, ed. Musa Kazım Yılmaz (Şanlıurfa, 2007), 197-209.

için de geçerlidir. Hadisler için de benzer durum söz konusudur. Zira hadislerde kişiler, olaylar ve konular bağlamında gençlik ve gençlerden bahsedilmiştir. Fakat toplumsal bir kategori olarak gençlik olgusundan söz edilmemiştir.

1.3. Hz. Peygamber'in Gençlik Tasavvuru

Hz. Muhammed nübüvvetle görevlendirildiği zaman genç kabul edilen bir yaş aralığı olan 40 yaşında idi. Hz. Peygamber'in gençlik yıllarını içeren peygamberlik öncesi dönem hakkında Kur'an'da bilgi verilmemekle birlikte hadis, siyer ve İslam tarihi kaynaklarında; amcasıyla ticaret kervanlarına katıldığı, Ficar harplerine iştirak ettiği, Hilfu'l-Fudül cemiyetinde yer aldığı, Kâbe Hakemliği ve Hz. Hatice ile evliliği gibi belirli konularda özet bilgiler aktarılmıştır. Ayrıca onun gençlik yıllarında cahiliye toplumunda yaygın olan bir kısım şirk unsurları ve günahlardan uzak kaldığı, çalışkan, hareketli, ahlaklı ve içinde yaşadığı toplum tarafından "emin" sıfatıyla sıfatlandırılmış bir genç olduğu genel olarak kabul edilmektedir.²⁶

Nübüvvet süreciyle birlikte Hz. Peygamber, İslam davasını süreç içerisinde ilk önce ailesine, akrabalarına, yakın dostlarına, Mekkeli hemşehrileri ve daha sonra da tüm insanlara duyurmuş ve onları İslam'a davet etmiştir. Hz. Peygamber'in ailesi, akrabalarından bazıları ve yakın dostları genel anlamda davete icabet edip İslam'ı kabul ederken, akrabalarından bazıları ve Mekke toplumunun önemli bir kesimi ise davetin karşısında yer alarak muhalefet etmiştir.²⁷

İslam davetinin 13 yılı Mekke'de 10 yılı da Medine'de geçmiştir. Mekke döneminin ilk yıllarında, Mekke'nin ticari ve ekonomik hayatını elinde tutan unsurların muhalefeti başta olmak üzere dinî, sosyal, kültürel ve tarihî bir kısım sebeplerden dolayı 13 yıllık dönemde Mekke'de İslam'ın siyasi ve idari hakimiyeti söz konusu olamamıştır. Fakat yine de bu dönemde toplumun değişik kesimlerinden çok sayıda insan İslam'ı kabul ederek Hz. Peygamber'in yanında yer almıştır. İslam'ı kabul eden bu insanlara bakıldığında çocuğundan gencine, gencinden yetişkine ve yetişkinden yaşlısına her yaş aralığından insanların varlığı görülmektedir. Aynı şekilde ilk Müslümanlar arasında; kadın-erkek, köle-hür, zengin-fakir ve genç-yaşlı her kesimden insanın yer aldığı bilinmektedir.²⁸

İslam'ı kabul eden ilk Müslümanlar arasında her ne kadar her yaş aralığından insan bulunsa da bunlar içerisinde gençlerin çoğunlukta olduğu ilk Müslümanların listesine bakıldığında net olarak anlaşılmaktadır. Bundan dolayı da Hz. Peygamber, İslam'ın ilk yıllarında tebliğ, irşat ve eğitim faaliyetlerinde çoğunlukla gençlerle muhatap olmak durumunda kalmıştır. Bu durumu çok iyi değerlendiren Hz. Peygamber, İslam davasının tebliği ve intişarı konusunda toplumun yeniliğe açık, enerjik ve idealist kesimini oluşturan bu gençlerden önemli derecede istifade etmiştir. İslam davetinin devletleştiği Medine döneminde ise devletin birçok kademesinde yine gençlerden istifade edilmiş ve bu kapsamda önemli başarılar sağlanmıştır. Bu dönemde Hz. Peygamber gençleri önemli görevlere atamıştır. Örneğin henüz 21 yaşındaki Muaz b. Cebel'i Yemen'e kadı ve öğretmen

²⁶ İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005), 61-80; Âdem Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 123-141.

²⁷ Ahmet Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu* (İstanbul: Esra Yayınları, 1999), 149-157; Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 90-95; Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, 151-165.

²⁸ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ (İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1995), 1/81-109; Sabri Hizmetli, *İslam Tarihi- İlk Dönem-* (Ankara: y.y, 2001), 211-220; Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 339; Apak, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, 158-159.

olarak ataması, 25 yaşındaki Mus'ab b. Umeyr'i Medine'ye oradaki insanlara İslam dinini öğretmesi için görevlendirmesi, 18 yaşındaki Usame b. Zeyd'i orduya komutan olarak seçmesi, sahabeden bazı gençlerin fetva vermelerine müsaade edilmesi ve vahiy katipleri ile diplomatik yazışmaları kaleme alanların çoğunun gençlerden oluşması bu bağlamda zikredilebilecek örneklerden birkaçıdır.²⁹

Devletin idaresi ve İslam davetinin intişarında Hz. Peygamber'in istifade ettiği toplum kesimi sadece gençler değildir. Gençleri, yaşları ve konumlarına uygun pozisyonlarda değerlendiren Hz. Peygamber, devlet idaresi, İslam ahkâmının icrası ve toplumsal meseleler başta olmak üzere daha hayati konularda yetişkin ve tecrübe sahibi, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Hamza, Hz. Zeyd b. Hârise gibi bazı Müslümanları öne çıkarmıştır. Ayrıca sağlık hizmetleri gibi kadınların daha güzel yapabileceği bazı işleri ise tamamen kadınlara havale ettiği gibi³⁰ yine görme engelli bir sahâbî olan Abdullah İbn Ümmü Mektûm'u mescidine müezzin yapmış ve aynı şekilde Medine'de bulunmadığı bazı zamanlarda onu yerine defaten vekil bırakmıştır.³¹ Böylece Hz. Peygamber, İslam toplumunun idaresi ve devletin yönetiminde engelliler, kadınlar, gençler ve yetişkinler gibi toplumu oluşturan bütün unsurları konum ve yeteneklerine göre farklı şekillerde değerlendirmiştir. Aksi halde sadece yaşları itibariyle genç kabul edilen toplum kesimlerini öne çıkarıp yücelterek ayrıcalıklı kabul etmemiştir.

Hz. Peygamber'in sadece gençleri toplayıp onlara vakit ayırdığı ve kendileriyle özel sohbetler yaptığı, İslam davasının tebliği için teşvik ettiği ve benzer şekillerde sadece gençleri muhatap alan özel çalışmalar yürüttüğünü gösteren kayıtlara kaynaklarda rastlanmamaktadır. Belirli vakitlerde kadınlara özel zaman ayırarak onların problemlerini dinleyip sorularını cevapladığına dair kayıtlar hariç tutulacak olursa, Hz. Peygamber'in bu tür çalışmaları Müslüman camianın bütününe hedef edinerek genç yetişkin ayrımı yapmadan yürütmüş olduğu belirtilmelidir. Dolayısıyla parçacı bir yaklaşımla Hz. Peygamber'in gençlere değer verdiği, gençliği çok önemseydiği, İslam'da gençlerin değerli görüldüğü vb. tezlerini teyit etmek için Hz. Peygamber'in hayatından birkaç örneğin öne çıkarılıp kullanılmasının bilimsel bir yaklaşım olamayacağı, bu türden yaklaşımların gençlik mitinin takdis edilmesi başta olmak üzere bazı sakıncalar doğurabileceği unutulmamalıdır. Zaten o dönemde ne Müslüman toplumda ne de bilindiği kadarıyla başka toplumlarda gençlik denen bir olgunun varlığı söz konusu değildir. Olmayan bir olguyu İslam'a ve Hz. Peygamber'e teyit ettirmek ise tarihi tersine okumaktan başka bir şey değildir.

Hz. Peygamber, ashab içerisinde çoğunluğu teşkil eden gençleri önemsemiş, onlara değer vermiş ve onlarla yakından ilgilenmiştir. Aynı şekilde gençlerin de İslam davetine teveccüh gösterdiği ve Hz. Peygamber'i çok sevdikleri genelde bilinen bir husustur. Asr-ı Saâdet'te İslam'ı kabul eden ilk Müslümanlardan çoğunluğunun yetişkinlerden ziyade gençlerden müteşekkil olması ve yetişkinlerden çok gençlerin İslam'a teveccüh göstermiş olmaları dikkate şayan bir konudur ve bunun sebepleri üzerinde durulmalıdır. Bu

²⁹ Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah İbn Abdi'l-Ber, *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l- Eshâb*, nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî (Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1992), 3/865; Şihâbüddin Ahmed b. Ali el-Askalânî İbn Hacer, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd- Ali Muhammed Muavviz (Beyrut: Dâru'l-Kutûbi'l-İlmiyye, 1415/1994), 2/492.

³⁰ Hz. Peygamber döneminde sağlık hizmetlerini yürütmüş olan kadınlarla ilgili detaylı bilgi için bkz. Levent Öztürk, *Hz. Peygamber Döneminde Sağlık Hizmetlerinde Kadının Yeri* (İstanbul: Ayışığıkitapları, 2001), 82-160.

³¹ Ebû Amr Halîfe b. Hayyât, *Târihu Halîfe b. Hayyât*, nşr. Ekrem Ziyâ el-'Ömerî (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1397/1977), 96.

kapsamda değişik sebepler zikredilebilirse de gençlerin hayata bakışları, yeniliklere açık olmaları ve sahip oldukları ileri görüşlülük en önemli sebep olarak gösterilebilir. Nitekim yapılan bazı araştırmalar da bunu teyit etmektedir.

Gençlik üzerine yapılan araştırmalarda gençlerin öngörülü ve ilerici olmasına karşılık yetişkinlerin daha “muhafazakâr” oldukları, bunun tabii sonucu olarak da gençler yeni şartlara daha kolay uyum sağlarken yetişkinlerin ise direnç gösterip tutucu bir tavır içerisine girdikleri belirtilmektedir. Ayrıca yetişkin ve yaşlılar hayatlarında yapacakları değişikliklerden dolayı uzun yıllar sonucu elde ettikleri kazanımlarının ellerinden gideceğinden kuşku duyarlar. Bundan dolayı da hızlı değişim halindeki dünyada yetki ve imkânlar daha çok tutucu eğilimlerin geliştiği bu yetişkin kuşakların elindedir.³² Yapılan bu değerlendirmeler her ne kadar günümüz gençliğine yönelik olsa da aynı değerlendirmenin Asr-ı Saâdet dönemi gençleri için yapılması da mümkündür. Çünkü Velid b. Muğîre, Utbe b. Rebî'a, Ebû Cehil, Ümeyye b. Halef, Ebû Leheb gibi azılı İslam muhaliflerinin İslam'a muhalefetleri yukarıdaki düşüncüyü birebir teyit eder niteliktedir. Zira bu yetişkin yaşlarda bulunan müşrikler İslam'ın dünya görüşünün hakimiyet sağlaması durumunda uzun yıllar elde ettikleri maddî ve manevî kazanımlarının ellerinden gitmesinden endişe ediyorlardı. Bu ve benzer sebeplerden dolayı da büyük bir kısmını yetişkinlerin teşkil ettiği Mekkeli müşrikler İslam'a en sert şekilde muhalefet etmiştir.³³ Buna karşılık ilerici ve öngörülü gençler ailelerine rağmen İslam davetine daha çabuk karşılık vermiş ve Hz. Peygamber'in yanında yer alarak İslam'a hizmet etmiştir. Doğal olarak Hz. Peygamber, Asr-ı Saâdet'te toplum ve devletin idaresi, tebliğ ve irşat hizmetleri, eğitim öğretim faaliyetleri, cihat hareketleri, sefirlik gibi pek çok alanda gençleri değerlendirmiştir. Hz. Muhammed gibi büyük bir liderin, etrafındaki çok sayıda gencin potansiyel enerjisinden istifade ederek İslam toplumunun menfaatine kullanmış olmasından daha doğal bir şey olmaz.

Hz. Muhammed bir peygamber ve bir lider olarak bütün toplum kesimlerini önemsemiş ve hepsine gereken önemi vermiştir. Çocuklar ve özellikle de kız çocukları hususunda çok hassas olduğu, çocukları çok önemseydiği bilinmektedir. Gençleri önemseydiği yukarıda belirtilmişti. Yine Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Hamza ve Zeyd b. Hârise başta olmak üzere bazı yetişkin sahâbilerle ilişkilerinin daha yoğun olduğu tarihen sabit olan bir meseledir.³⁴ Yaşlılara hürmet gösterdiği, kadınlara, engellilere vb. bütün toplum kesimleriyle yakından ilgilenip onlara değer verdiği de bilinen hususlardandır. Dolayısıyla bütüncül bir yaklaşımla bakıldığı zaman Hz. Peygamber'in toplum kesimlerinden sadece gençleri önemseyip gençlik diye bir olgudan bahsetmediği, bir toplumsal kategori olarak gençleri öne çıkarıp yüceltmediği, çocukları, yetişkinleri ve yaşlıları da aynı şekilde değerli kabul edip önemseydiği belirtilmelidir. Bununla birlikte ilk Müslümanların çoğunlukla genç yaşlarda bulunmaları, gençlerin yaşları gereği ileri görüşlü ve enerjik olmaları, yapısal özellik ve toplumsal statüleri Hz. Peygamber'in onlarla daha çok muhatap olmasına zemin hazırlamış olduğu da belirtilmelidir.

³² Ahmet Taner Kışlalı, “Siyasal Tutumlarda Kuşak ve Cinsiyet Etkenleri”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 31/1 (1976), 130.

³³ Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 95-98.

³⁴ Hz. Ebû Bekir'i en yakın arkadaş edinmesi ve onun etkinliği, Hz. Osman'la yakınlığı, danışmanı konumunda Zeyd b. Hârise'nin olması, amcası Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in Müslüman olmalarıyla İslam'ın güç kazanması, Müslüman olmamasına rağmen amcası Ebû Talib'in ona olan desteği, eşi Hz. Hatice'nin maddi ve manevi destekleri, Medine'de Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye misafir olması vb. daha çoğaltılabilecek örnekler Asr-ı Saâdet'te yetişkin sahâbilerin genç sahâbilerden daha öncelikli konumda bulduklarını göstermektedir.

Hız. Peygamber'in bazı hadislerinde; gençlik cennet nimetlerinden sayılmış³⁵, cennete girecek kimselerin 30-33 yaşlarında olacağı,³⁶ hiçbir gölgenin mevcut olmadığı kıyamet gününde Allah'ın kendi gölgesinde sakladığı yedi sınıf insan arasında Allah'a ibadetle yetişen gençlerin yer alacağı,³⁷ sevgili torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in ise cennet gençlerinin efendisi oldukları³⁸ ifade edilmiştir. Bu ve benzeri hadislerde, gençliğin cennet nimetleri arasında sayılması ve sözü edilen şahsiyetlerin bu sıfatlarla anılması da Hz. Peygamber'in gençliğe verdiği değeri göstermektedir.³⁹ Aksi halde Hz. Peygamber'in gençliği dikkate almadığı, onları önemsemediği gibi akıl dışı bir yargıda bulunulamaz.

Çocuklardan yaşlılara, Hz. Peygamber'in bütün toplum kesimlerini önemsemediği, bununla birlikte ashabın çoğunluğunu teşkil eden gençlerle daha yakından ilgilendiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Asr-ı Saâdet'te ashab içerisinde gençlerin büyük çoğunlukta olması ve yaşları itibarıyla reel güç kaynağı olmaları itibarıyla, Hz. Peygamber'in gençleri önemsemediği ve onlardan kabiliyetleri doğrultusunda önemli derecede istifade ettiği kaynaklardaki verilerden anlaşılmaktadır. Fakat o dönemde gençlik olgusunun toplumda öne çıkan bir değer olmadığı, toplumda önemli olan asıl kesimin yetişkinler olduğu, gençlerin potansiyel yetişkin adayları olmaları bakımından dikkate alındığı belirtilmelidir.

Aşağıda detaylıca açıklanacağı üzere toplumsal bir kategori olarak gençlik o dönemde sadece Arabistan'da değil diğer kültürlerde de mevcut değildi. Çünkü gençlik, sanayi devrimi sonrasında dünyanın gündemine gelen ve içinde bulunduğumuz modern dönemlerde de devam eden bir olgudur. Bu süreçte gençlik olgusu başta Batı toplumları olmak üzere hızlı bir şekilde bütün toplumlarda oluşmaya başlamış ve İslam toplumları da bu etkileşimden uzak kalamamıştır. Böylece sanayi devriminden sonra oluşturulmaya başlayan gençlik miti dünya genelinde büyük bir etki alanı bulmuş, İslam toplumlarında ve Türkiye'de bu mit değişik şekillerde, özellikle de Hz. Peygamber'in Asr-ı Saâdet'te gençlere verdiği önem üzerinden takdis edilerek devam ettirilmiştir. Türkiye'de İslami çevrelerde, bu anlayışın canlı bir şekilde varlığını muhafaza ettiği söylenebilir. Basit bir literatür taraması bunu teyit etmektedir.

2. Modern Dünyada Gençlik Kavramı

Yukarıdaki bölümde Asr-ı Saâdet'te gençlik kavramı ve Hz. Peygamber'in gençlik tasavvurundan detaylıca bahsedildi. Bu başlık altında ise modern dönemlerde gençlik kavramı ve olgusundan bahsedilecektir. Böylece günümüzdeki gençlik kavramı ve olgusunun nasıl oluştuğu ve bunun İslamî referanslarının niteliği daha kolay bir şekilde tespit edilmiş olacaktır.

2.1. Kavramsal Çerçeve

Gençlik, tanımı oldukça karmaşık ve sorunlu olan bir kavramdır. Bundan dolayı gençliğin tanımı ve kapsadığı yaş aralığının hangi yaşlar olduğuna dair herkes tarafından kabul gören genel bir mefhum oluşmamıştır. Kavrama dair tanımlar genellikle sosyolojik, psikolojik, biyolojik ve felsefi yaklaşımlarla yapılmış, bundan dolayı da homojen bir gençlik

³⁵ Müslim, "Cennet", 21.

³⁶ Tirmizî, "Cennet", 12 (No. 2545), 23 (No. 2562).

³⁷ Buhârî, "Ezân", 36 (No. 660); Müslim, "Zekât", 91 .

³⁸ Tirmizî, "Menakıb", 24 (No. 3768).

³⁹ Gündüz, *İslam Eğitim Sisteminde Gençlik Dönemi*, 123-124.

tanımı üzerinde anlaşma sağlanamamıştır. Burada kavrama dair en homojen tanımlardan birkaçı zikredilmek suretiyle bunlar üzerinden değerlendirmeler yapılacaktır.

Yaygın şekilde kabul gören bir tanıma göre gençlik; “genç olma durumu, insan hayatının ergenlikle orta yaş arasındaki dönemi” olarak tanımlanmıştır.⁴⁰ Yine “15 ile 25 yaşları arasında, öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir konutu bulunmayan kişi” olarak tanımlanmaktadır.⁴¹ En homojen gençlik tanımlarından bir diğeri de şöyledir; “güçlü bir devlet tarafından sunulan bir ideal çerçevesinde ideoloji empoze edilen genç kesimler”.⁴²

Gençliğin tanımı üzerinde birlik yoksa da çocuklukla yetişkinlik arasında yer alan bir geçiş dönemi olduğu konusunda pek çok kurum ve kuruluşun hem fikir olduğu görülmektedir. Bununla birlikte gençliğin hangi yaş aralığını kapsadığı hakkında da farklı görüşler mevcuttur. Bu farklılığın sebebi ise gençliğin tanımına esas teşkil eden unsurların tarihsel ve toplumsal olarak değişiklik arz etmesidir. UNESCO’ya göre 15-25 yaş arası, Birleşmiş Milletler Örgütüne göre ise 12-25 yaş arası bireyler genç sayılmaktadır.⁴³ Ayrıca Dünya Bankası 15-24 yaş aralığını gencin tanımı kapsamına alırken, Avrupa Birliği raporlarında 15-29 yaşları arasındaki bireylerden genç olarak bahsedilmektedir.⁴⁴ Gelişim psikolojisi ile ilgili kaynaklarda gençlik yaşı ortalama kızlarda 11-13, erkeklerde ise 13-15 yaşlarında bulûğa (ergenliğe) erme ile başlayıp 20-25 yaşlarına kadar devam eden bir dönem olarak kabul edilmiştir.⁴⁵

Geleneksel olarak, gençlikten yetişkinliğe geçişi belirleyen iki gösterge bulunmaktadır. Bunlardan birincisi aile sorumluluğu, diğeri ise iş sorumluluğu üstlenmektir. Bu iki rolü üstlenme yaşı modern toplumlarda gün geçtikçe arttığı gibi aynı zamanda bu durum gençlik kategorisinin parametrelerinin sürekli olarak değişmesine de sebep olmaktadır. Daha geç yaşlarda sorumluluk üstlenmenin temelinde ise yeni üretim ve iş alanlarının daha uzun süreli eğitim gerektirmesi yatmaktadır. Böylece, eğitim yaşı arttıkça, aile sorumluluğu ve iş sorumluluğunun üstlenildiği yaş ilerlemektedir. Buna bağlı olarak genç tanımı değiştiği gibi gençlik için kabul edilen yaş aralığının kesin bir alt ve üst sınırını belirlemek de zorlaşmaktadır. Bununla birlikte gençliğin alt sınırı, iş gücüne dâhil olmanın ilk yaşı, üst sınırı ise, bireyin eğitiminin bitmiş olduğu, evlenip, çocuklarının sorumluluğunu yükleneyeceği yaş olarak tanımlanmıştır.⁴⁶

Yukarıdaki tanımda gençlik sosyolojik bir mesele olarak ele alınmış ve hayatın gençlik olarak nitelendirilen süreci, içinde bulunulan sosyal ve ekonomik şartlara göre farklılık arz ettiği için bu kapsamda yapılan tanımlar da farklılaşmıştır. Farklı toplumsal kökenlere sahip gençler, toplumsal, siyasal ve ekonomik süreçleri değişik biçimlerde tecrübe ederler. Bu değişikliklerden dolayı da bütün kesimlerin üzerinde uzlaşabileceği bir gençlik tanımı yapılamamaktadır. Ayrıca kendinden önceki çocukluk ve sonraki yetişkinlik sürecinin

⁴⁰ Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük* (Ankara: Vadi Yayınları, 2001), 463.

⁴¹ Atalay Yörükoğlu, *Gençlik Çağı/Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar* (Ankara: Özgür Yayınları, 2016), 13-14.

⁴² Bekir Sıddık Gür vd., *Türkiye'nin Gençlik Profili* (Ankara: SETA Yayınları, 2012), 15.

⁴³ Adnan Kulaksızoğlu, *Ergenlik Psikolojisi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2018), 32-33.

⁴⁴ Gür vd., *Türkiye'nin Gençlik Profili*, 22.

⁴⁵ Gür vd., *Türkiye'nin Gençlik Profili*, 22; Demirtaş, Hz. Peygamber'in Gençleri Eğitim Yöntemleri, 49-50.

⁴⁶ Gür vd., *Türkiye'nin Gençlik Profili*, 14.

evrensel tanımlarının olmaması da gençliğin evrensel bir tanımının yapılmasını zorlaştırmaktadır.⁴⁷

Yapılan tanımlarda gençlik kavramına biyolojik, sosyolojik, psikolojik ve psiko-sosyal açılardan yaklaşılmış ve bu bakış açılarıyla kavrama dair farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bu yaklaşımların dışında kavrama felsefi açıdan yaklaşanlar da olmuştur. Buna göre gençlik sadece biyolojik bir varlık olmanın ötesinde felsefi boyutu da olan bir kavramdır. Zira insanın hayatı boyunca değer seçiminde en çok etkilendiği dönem gençlik dönemidir. Dolayısıyla bu bağlamda gençlik, değerlere bağlı, değerlerin savunucu ve taşıyıcısı olan, ayrıca felsefi bir anlam boyutu da bulunan bir kavramdır.

Gençlik, sadece biyolojik bakımdan büyümek değil, aynı zamanda bitkilerden ve hayvanlardan farklı olarak insanlaşmaya girilen bir kapıdır. Çünkü insan yaklaşık 12-20 yaşlar arasını kapsayan bu devrede, çocukluktan çıkar ve akıllanmaya başlar. Böylece gençlikte aklın fonksiyonelliği söz konusu olur ve bu safhadan sonra genç, kültür ve medeniyet halkasına dahil olan ve bu alanlara katkılar sağlayan birey anlamını alır. İnsan bu yaşlarda yüce değerleri benimsemeye ve değerlerin önemini anlamaya doğru adımlar atmaya başlar. Bu çaba özellikle gençlik çağının sonlarına doğru daha da belirginleşir. Böylece kültür, medeniyet ve değerleri koruyan, onlara olumlu katkılar yapmaya devam eden, ebediyen genç sayılmaktadır. Bu bakımdan genç demek, her zaman ergen veya delikanlı demek değildir. Genç; yaşı ne olursa olsun, yüce değerleri kabul eden, onları benimseyen, onlar uğrunda zorluklara katlanmaya hazır olan demektir.⁴⁸ Merhum Başbakan Necmettin Erbakan'a aidiyetiyle şöhret bulan "genç, inancı ve idealleri uğruna fedakârlık yapabilendir"⁴⁹ şeklindeki veciz söz de aynı anlayışa vurgu yapmaktadır. Zira Kur'an'da, Ashab-ı Kehf'e "bir grup genç" denmiş olmasını onların inançları uğruna katlanmış oldukları fedakarlığa bağlayanlar da olmuştur.⁵⁰ Yine genç; duygu ve düşüncesi ile çağdaş olan insandır ve tutumu ve eylemi ile doğruyu seçebilecek, çabası ve dinamizmi ile bunun savunucusu olacak kişi olarak da tanımlanmıştır.⁵¹

Gençliğin tanımında öne çıkan önemli noktalardan birisi de bu kitlenin öngörülü ve ilerici olmasına karşılık yetişkin ve yaşlıların daha "muhafazakâr" oldukları gerçeğidir. Bunun tabii sonucu olarak gençler enerji ve ileri görüşlülükleri ile yeni şartlara kolay uyum sağlarken yetişkin ve yaşlılar direnç gösterip uyumda zorluk çekerler, yeni şartlardan korkarlar, tutucu bir tavır içerisine girerler. Zira hayatlarında yapacakları değişikliklerin uzun yıllar sonucu elde ettikleri kazanımlarının elden gideceğinden kuşku duyarlar. Bundan dolayı da hızlı değişim halindeki dünyada yetki ve imkânlar daha çok tutucu eğilimlerin geliştiği bu kuşakların elindedir.⁵²

⁴⁷ Mehmet Cem Şahin, "Sanayi Toplumundan Sanayi Sonrası Topluma Farklılaşan Gençlik Hallerinin Sosyolojik Görünümü", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 2 (2007), 173; Gülay Ercins, "Türkiye'de Popüler Kültür Görünümleri ve Gençliğe Yansımaları", *VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar* (Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, 2009), 501.

⁴⁸ Mübahat Türker Küyel, "Gençlik Kavramı", *ERDEM* 2/4 (Ocak 1986), 6-9.

⁴⁹ Nevzat Laleli, "Milli Gençlik ve Zakir Taşdemir", *Yeni Akçakoca Haber* (Erişim 28 Temmuz 2022).

⁵⁰ Seyfullah Kara, *Hz. Peygamber (s.a.v) Döneminde Gençlik* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996), 2.

⁵¹ Özcan Köknel, *Türk Toplumunda Bugünün Gençliği* (İstanbul: Bozak Matbaası, 1970), 6.

⁵² Kışlalı, "Siyasal Tutumlarda Kuşak ve Cinsiyet Etkenleri", 130.

2.2. Modern Dünyada Kullanılan Gençlik Kavramının Tarihçesi

Gençliğin tanımı kadar hatta ondan daha da önemli olan bu kavramın tarihçesidir. Çünkü kavramın tarihi serüveni, ona yüklenen misyon ve bu misyondan beklentiler tamamen birbiriyle bağlantılıdır. Öncelikle belirtmek gerekir ki gençlik bugün anladığımız anlamdaki şekliyle modernizmin bir ürünü olarak kentleşme, endüstri devrimi ve eğitim alanındaki reformlar sonucu, toplumsal bir kategori olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla gençlik kavramının, İslam toplumları dahil, sanayi devrimi öncesi toplumlarda önemli görülmediği ve dikkat çeken bir olgu olmadığı belirtilmelidir.⁵³

Gençlik, endüstri devrimi öncesinde bir toplumsal kategori olarak görülmediği gibi, geleneksel toplumlarda gençlik denilen dönem, bugünkü kadar uzun bir süreye yayılmamış ve daha kısa sürmüştür. Çalışma ve genç iş gücünün merkeze alındığı modern zamanlarda ise, çalışma öncesi dönem gençlik olarak tanımlanmış ve gençler, geleceğin çalışanları ve yurttaşları olmaları dolayısıyla önemli kabul edilmeye başlamıştır.⁵⁴ Böylece modernite öncesi dönemlerin aksine gençlik kavramı dinamik ve nitelikli bir iş gücü kaynağı olması açısından modern zamanlarda ilgi görüp önemsenmiş ve giderek popüler bir hal almıştır. Pragmatik önemine binaen de gençlik mefhumu süreçte adeta bir mit haline getirilmiştir.

Endüstri toplumlarının aksine tarım toplumlarında aile, bireylerin ortak çalışmaları üzerine kurulmuştu. Bu aile yapısında genç ve yetişkin aynı çatı altında yaşamakta, günlük yaşamda benzer aktivite ve görevleri birlikte yerine getirmekteydi. Bu yapıda çocuk ve genç nüfus, iş gücünün tabii bir parçası sayılır ve aile ekonomisine katkıda bulunurdu. Geleneksel kültürün hâkim olduğu bu ortamlarda, gençlerle yetişkinler arasındaki çatışmanın en alt düzeyde olduğu ve gençlerin yetişkinlerle dengeli bir dayanışma içerisinde, beraberce üretim ilişkilerini gerçekleştirdikleri görülmüştür. Endüstrileşme ise beraberinde uzmanlaşma ihtiyacını getirmiş ve buna bağlı olarak eğitim sürelerinin uzaması ve çocukların iş gücüne katılması gittikçe daha çok gecikmiştir. Süreçle birlikte genç ve yetişkinlerin davranış ve aktivite alanları birbirinden ayrılmaya ve uzaklaşmaya başlamıştır. Böylece aile yaşamının yeni biçimleri ortaya çıkmaya başlamış ve bu durum gençlik denilen toplumsal kategorinin doğmasının en önemli sebebi olmuştur.⁵⁵

Sanayileşmeye bağlı olarak ortaya çıkan iş bölümü ve mesleki uzmanlık, doğal olarak eğitilmiş iş gücüne ihtiyacı doğurmuştur. Sanayi dönemi toplumlarında ihtiyaç duyulan iş alanlarında çalışacak olan personel, uzun bir eğitim sürecinden geçmek durumunda idi. Bu zaruri ihtiyaç geleneksel dönemde “küçük yetişkinler” olarak anılan yaş grubunun, artık genç olarak tanımlanması meselesini gündeme getirmiştir. Bu süreçte gençlik kendisinden bekleneni yerine getirinceye kadar aileleri ve devlet tarafından desteklenen bir konum kazanmıştır. Üretim sürecine dahil olabilecek performans ve donanımına ulaşıncaya kadar ise tüketici birey olarak kabul edilmiştir.⁵⁶

⁵³ Gill Jones, “Integrating process and structure in the concept of youth: a case for secondary analysis”, *The Sociological Review* 36/4 (1988), 707. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.1988.tb00705.x>; Ercins, “Türkiye’de Popüler Kültür Görünümleri”, 501.

⁵⁴ Lüküslü, Demet, *Türkiye’de “Gençlik Miti”* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2020), 19; Gür vd., *Türkiye’nin Gençlik Profili*, 15-16.

⁵⁵ Türker Küyel, “Gençlik Kavramı”, 4-6; Lüküslü, *Türkiye’de “Gençlik Miti”*, 19; Esra Burcu, “Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Çalışma”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 1/1 (1998), 119-130; Ercins, “Toplumsal Dönüşümler”, 501.

⁵⁶ İsmail Doğan, “Gençlik ve Gençlik Sorunları”, *Türk Aile Ansiklopedisi* (Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmaları Yayınları, 1991), 2/332; Aytül Kasapoğlu, “Gençlik Sorunlarına Çözümleme *PAUİFD Gençlik ve İnanç Eğilimleri Özel Sayısı*, 9 (3) 2022

Endüstrileşmeyle birlikte ortaya çıkan nitelikli iş gücünü karşıladığı için önemli hale gelen gençlik 19. yüzyıla gelindiğinde ise artık siyasi bir aktör olarak da kendini göstermiştir. Özellikle modern ulus devletlerin inşa sürecinde gençlik hem devletin inşa ettiği bireyler hem de yeni toplumu inşa eden aktörler olarak giderek daha fazla önem kazanmış ve bu süreçten sonra da Faşizm, Nazizm ve Komünizm gibi ideolojilerin sembolü haline gelmiştir.⁵⁷

Bu süreçte mit haline gelen gençliğin dinamizmini yitirmemesi ve güçlü kalması için bazı adımlar atılmıştır. Bu kapsamda geleneksel eğitimin de bir parçası olan beden eğitimi 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özel bir anlam kazanmış ve gençlerin hareketliliği açısından önemli hale gelmiştir. Hatta ulus devletlerin inşa süreci olan bu dönemde, gençler arasında vatanseverlik ruhunu güçlendirmek amacıyla değişik çalışmalar yapılmış; Almanya, Fransa, İngiltere ve Danimarka gibi ülkelerde jimnastik ve izcilik çalışmaları öne çıkıp hız kazanmıştır.⁵⁸

19. yüzyılla beraber Batılı ülkelerde gençlik, ulus devletleri ile farklı ideolojilerin sembolü haline geldiği gibi, ayrıca Avrupa'da ulusal devletlerin kurulma süreçlerinde ve milliyetçilik ideolojisi çerçevesinde gençliğin; dinamizm, ilerleme ve yeniliğin sembolü olma görevini üstlendikleri de görülmüştür. Gençlerin ülkenin geleceği olarak görüldükleri ve ulus devletin küçük askerleri olarak kabul edildikleri bu dönem 1950'lerde gençlik alt kültürlerinin oluşmasıyla kesintiye uğramıştır.⁵⁹

Günümüzdeki anlamıyla gençliğin kökleri ise 2. Dünya Savaşı'nın akabinde oluşan bolluk döneminde kolayca yüksek geliri bir iş bulabilen veya ailelerinin artan ekonomik gücünden yararlanarak yüksek öğrenime devam eden Amerikalı kuşağa kadar dayanmaktadır. Ailesine bağımlı olmayan ve geleneksel tüketim kalıplarına uymak zorunda kalmayan, parası bol bu gençliğe hitap eden eğlence endüstrisi ve şirketler, kitle iletişim imkanlarından da yararlanarak pazarlama anlayışıyla gençleri hedef edinmiştir. Bundan sonra da moda, müzik ve yeni tüketim biçimleri doğmuş ve böylece tamamen özgün bir hayat evresi olarak gençlik bir olgu haline gelmiştir.⁶⁰

1960'lı yılların sonundan itibaren bir kısım küresel etkiler ve bu etkilerin içeride tetiklediği bazı siyasî ve ekonomik gelişmelerle medyalaşma gibi Türkiye'nin yakın döneminde yaşadığı sosyo-politik deneyimlerin etkisiyle toplumdaki gençlik söyleminin anlamı, kapsamı ve işlevi büyük bir dönüşüme uğramıştır.⁶¹ 1960'ların ikinci yarısından itibaren kente göçlerle birlikte yeni gelmişlerin yükselen toplumsal muhalefetine paralel olarak gençliğin siyasallaşmasına tanık olunurken bu muhalefetin demokrasiye entegre edilememesi sonucunda 1970'lerle birlikte ortaya çıkan "sağ-sol" kutuplaşması, gençliğin aşırı politize olmasına sebep olmuştur. Yaşanan bu aşırı siyasallaşma gençliği toplumdan koparmış ve izole etmiştir. 1980'ler Türkiye'si ise Liberalizmin iki farklı yüzüyle tanışmıştır. Bir yandan toplumsal uzlaşmayla depolitizasyon yaşanırken, diğer yandan sosyal

Yaklaşımları", *Türk Aile Ansiklopedisi* (Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmaları Yayınları, 1991), 2/578; Ercins, "Toplumsal Dönüşümler", 502.

⁵⁷ Lüküslü, *Türkiye'de "Gençlik Miti"*, 20-21; Gür vd., *Türkiye'nin Gençlik Profili*, 15-16.

⁵⁸ Gür vd., *Türkiye'nin Gençlik Profili*, 15-16.

⁵⁹ Lüküslü, *Türkiye'de "Gençlik Miti"*, 20-21; Şahin, "Gençlik Hallerinin Sosyolojik Görünümü", 164.

⁶⁰ Somet İnanır, "Bildığımız Gençliğin Sonu", *Birikim* 196 (2005), 39; Şahin, "Gençlik Hallerinin Sosyolojik Görünümü", 165.

⁶¹ İnanır, "Bildığımız Gençliğin Sonu", 38; Şahin, "Gençlik Hallerinin Sosyolojik Görünümü", 171. *PAUİFD Gençlik ve İnanç Eğilimleri Özel Sayısı*, 9 (3) 2022

çatlakların ortaya çıktığı ve buna karşılık toplumda dinî duyarlılıkların arttığı ve İslamcı hareketin canlanmaya başladığı bir dönem olmuştur.⁶² Çünkü bu dönemdeki gençlerin büyük çoğunluğu köyden kente göç eden gençlerden oluşmaktadır ve bu gençler karşılaştıkları sosyal ve ekonomik eşitsizliklerden dolayı kendilerini bir davaya adanmışlardır. Bu yıllarda şehir hayatına entegre olmada bir gruba ait olmak gençlerin ihtiyaçlarına cevap verdiği gibi onların bazı açıklarını kapama rolü de üstlenmiştir. 1990'lara gelindiğinde ise kitle iletişim araçlarının kısmen sağladığı serbestlik, farklı politik ve kültürel kimliklerin kendilerini ifade edebilecekleri bir ortam yaratmıştır. Bu dönemde en belirgin ideolojik kutuplaşma ise İslamcı ve Laikler arasında yaşanmıştır.⁶³

Özetleyerek söylemek gerekirse; gençliğin belirgin bir sosyal kategori olarak ortaya çıkması modern sanayi toplumunun ortaya çıkmasına dayanmaktadır. Çünkü sanayi toplumu diğer toplumlardan farklı olarak çalışma üzerine kurulu ve aslında yetişkin odaklı ve erkek merkezli olan bir hayat döngüsü yaratmıştır. Her ne kadar böyle bir toplum yetişkin merkezli bir toplum olarak görülse de bu toplumlarda gençliğin önemi; gençlerin geleceğin nitelikli yetişkinleri olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden gençler çok önemsenmiş ve buna binaen onların ruhları, bedenleri ve kafalarının eğitilmesi önemli görülmüştür.⁶⁴ Buna bağlı olarak aşağıda değinileceği üzere beden eğitimi dersleri zorunlu hale getirildiği gibi, gençleri bedenlen güçlü kılacak jimnastik ve izcilik faaliyetleri önemli hal almıştır.

2.3. Gençlik Miti ve Türkiye’de Gençlik

“Gençlik miti” kavramı ile gençliğin politik bir kategori olması ve devlet merkezli düşünmesi kastedilmektedir. Bu anlayışa göre; gençler bu ülkenin geleceğini oluşturur, ülkenin sorunlarına karşı çok duyarlıdır ve ülkenin geleceği için kendilerini feda etmeye her zaman hazırdır. Başka bir deyişle, “gençlik miti”, gençliğin misyonunun devlet eksenli olarak tanımlanıp bireye çok fazla yer verilmemesidir.⁶⁵ Türkiye tarihinde bu gençlik mitinin geçmişi yaklaşık olarak Tanzimat dönemine kadar uzanmaktadır.

Tanzimat’tan itibaren Osmanlı idaresi kendisini yenileyerek Avrupa’ya ayak uydurmaya çalışmış ve bu kapsamda ciddi somut adımlar atılmıştır. Öncelikle modern eğitim yöntemleri ile eğitim veren okullar açılarak burada yetişen gençlerle devletin çöküşü durdurulmaya çalışılmıştır. Açılan bu okullarda devleti kurtarması ümit edilen gençlik bizzat devlet eliyle inşa edilmeye başlamış ve böylece gençliğin zihnen ve fiziksel açılarından eğitilmesi devletin başlıca görevlerinden biri haline gelmiştir. II. Meşrutiyet’ten sonra ise gençlerin bedenlerinin de eğitilmesi için beden eğitimi önemsenmiş ve bu kapsamda Batı’daki jimnastik ve izcilik çalışmaları örnek alınarak benzer aktiviteler için Türk toplumunda altyapı çalışmalarına hız verilmiştir. Eğitimdeki bu modernleşme, beraberinde genç bir kuşağın oluşmasını sağlamıştır. Bundan sonra da “genç”, “nesil” gibi kavramlar Osmanlı toplumunda sosyal hayatta sıklıkla kullanılır hale gelmiştir. Hatta bu dönemlerde gençlik dernekleri kurulmuş ve derneklere Müslüman ya da gayrimüslim, Osmanlı

⁶² Ferhat Kentel, “Türkiye’de Genç Olmak: Konformizm Ya Da Siyasetin Yeniden İnşası”, *Birikim* 196 (2005), 11; Şahin, “Gençlik Hallerinin Sosyolojik Görünümü”, 171; Lüküslü, *Türkiye’de “Gençlik Miti”*, 87.

⁶³ Ayça Alemdaroğlu, “Bir İmkân Olarak Gençlik”, *Birikim* 196 (2005), 23-24; Şahin, “Gençlik Hallerinin Sosyolojik Görünümü”, 171; Lüküslü, *Türkiye’de “Gençlik Miti”*, 94.

⁶⁴ Lüküslü, *Türkiye’de “Gençlik Miti”*, 20.

⁶⁵ Lüküslü, *Türkiye’de “Gençlik Miti”*, 15-16.

uyruğundaki tüm gençlerin üye olması zorunlu hale getirilmiştir.⁶⁶ Yine bu dönemin gençlik anlayışının bir devamı olarak Avrupa'daki jimnastik bayramlarından etkilenilerek idman (jimnastik) bayramları düzenlenmeye başlamıştır. Bu bayramlar da Cumhuriyet döneminde düzenlenecek olan Gençlik ve Spor Bayramlarının temelini oluşturmuştur.⁶⁷

Amacı imparatorluğu kurtarmak için çareler aramak olan, bireysel özgürlükleri önemsemeyen, sistematik bir felsefesi bulunmayan bu devlet merkezli düşünüş, gençliğin siyasal bir kategori olarak tanımlanması ve Türkiye siyasal kültürünün önemli mitlerinden birini, "gençlik miti"ni oluşturmuştur. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte ise çok daha şiddetli bir şekilde "gençlik miti" devam etmiş ve gençlik Cumhuriyetin sembolü haline gelmiştir. Başka bir deyişle Cumhuriyet, gençliği, kurmak istediği yeni toplumun sembolü olarak görmüştür. Dolayısıyla 19. yüzyıldan itibaren gençler devlet tarafından yeni kurulmak istenen topluma uygun bir şekilde terbiye edilmeye çalışılmış ve bu yeni inşa politikasında asıl vurgu özellikle "genç erkekler" üzerine olmuştur. Bu bakımdan Cumhuriyet ideolojisinin de bir şekilde ataerkil sistemi yeniden ürettiği söylenmiştir.⁶⁸

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren gençliğe bu önem verilerek onlar devlet merkezli düşünme ve hareket etmeye yönlendirilmiştir. Böylece gençlik kendisine verilen bu rolü içselleştirmiştir ve süreçte gençlik mitinin devamı sağlanmıştır. 60'lı ve 70'li yıllarda ise gençlik sağ ve sol şeklinde kutuplara ayrılmış olmakla birlikte her iki grubun da amacı "memleketi kurtarmak" tır ve yine devlet merkezlidir. Dolayısıyla söz konusu dönemler de bir açıdan "gençlik miti"nin devamı niteliğindedir. Bu dönemlerdeki gençliğin misyon ve vizyonu bir taraftan küresel gençlik hareketinin bir parçası iken diğer taraftan da Türkiye toplumuna özgü sebeplerden dolayı kendine has özellikler taşımaktadır.⁶⁹

1960'lardan itibaren üniversite eğitiminin kitleselleşmesiyle gençler ülkenin gelecekteki yöneticileri olarak görmeye başlamış ve eğitimsiz halk kitlelerine göre kendilerinin ülkeyi daha iyi yöneteceklerine inanmıştır. İşte oluşturulan gençlik mitinin etkisiyle gençler kendilerini bu şekilde üstün görmeye başlamış ve bu durum gençlerin elitist ve otoriter özelliklerini de beraberinde getirmiştir.⁷⁰

Tanzimat'la birlikte Türk toplumunda oluşmaya başlayan bu gençlik miti 1980'lerden sonra kesintiye uğramıştır. Bu dönemlerden sonraki gençlik ise artık politik bir kuşak değil "apolitik" ya da "depolitize" bir kuşak olarak tanımlanmıştır. Çünkü bu kuşağın düşünce ve davranışlarının merkezi artık devlet eksenli olmaktan ziyade birey eksenlidir.⁷¹ Bu dönem gençliği borsa takip eden, para kazanmayı hedefleyen, iş adamı düşünceli, teknokrat yapılı, rekabetçi ve muhafazakâr özellikler taşımaktadır. Mitleştirilen gençlikte olduğu gibi bu kuşak bir fikir ya da inanç uğruna kendisini feda etmeyi asla düşünmemektedir. Daha çok

⁶⁶ Lüküslü, *Türkiye'de "Gençlik Miti"*, 25; Zafer Toprak, "II. Meşrutiyet Döneminde Paramiliter Gençlik Örgütleri", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1985), 2/535.

⁶⁷ Özbay Güven, "19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı'nın Tarihsel Arka Planı: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gençlik ve Spor Bayramları", *Toplumsal Tarih Dergisi* 65 (Mayıs 1999), 33-338.

⁶⁸ Lüküslü, *Türkiye'de "Gençlik Miti"*, 36.

⁶⁹ Lüküslü, *Türkiye'de "Gençlik Miti"*, 36.

⁷⁰ Lüküslü, *Türkiye'de "Gençlik Miti"*, 15, 22, 23.

⁷¹ Lüküslü, *Türkiye'de "Gençlik Miti"*, 15, 22, 23, 31, 70.

bilgisayar kullanmak, dil öğrenmek ve seyahat etmek istiyor. Ayrıca iyi bir eşle evlenip, iyi bir evde oturmak ve iyi bir arabaya binmek en büyük idealidir.⁷²

1980'lerden itibaren gelişen bu gençlik anlayışı ile zenginlik ve lüks yaşam ideali Türk toplumunda yerini almaya başlamış ve toplumun kültürel kodlarında önemli bir değişim meydana getirmiştir. 2000'li yıllardan itibaren ise para toplumunda çok önemli hale gelmiş ve zenginlik ile konforlu bir yaşam gençliğin büyük bir bölümünün hayatında önemli bir yer kaplamaya başlamıştır.⁷³ 2022 yılında ise teknoloji ve sosyal medya düşkünlüğü ile birlikte 80'li yıllardaki para, zenginlik ve konforlu yaşam idealinin ana hatlarıyla benzer şekilde devam ettiği söylenebilir.

SONUÇ

Gençlik kavramı, kavramın tarihi ile İslam ve gençlik konularında yapılan çalışmalar son derece yetersizdir ve bu alanlarda yapılacak bilimsel araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Özellikle Asrı Saâdet döneminde gençlik kavramı ve olgusu hakkında yapılan çalışmaların genellikle yüzeysel ve birbirinin tekrarı niteliğinde olduğu, bu alanda bilimsel araştırmalara son derece ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Asr-ı Saâdet'te Müslümanların büyük bir kısmı gençlerden müteşekkildi. O dönemde hem peygamber hem de devlet başkanı vasfıyla Hz. Muhammed, çocuk, genç, yetişkin, yaşlı, kadın, engelli vb. bütün toplum kesimlerini birbirinden ayırt etmemiş ve hepsine değer vermiştir. Fakat toplumun enerjik ve ileri görüşlü kesimi olan bu gençlerle daha yakından ilgilenmiş ve İslam'ın tebliği ve toplumun idaresi hususlarında onlardan istifade etmiştir. Fakat yetişkinlerin çok daha önemli kabul edildiği o dönemde gençlik diye bir olgunun mevcut olmadığı, Hz. Peygamber'in de böyle bir meseleyi öne çıkarmadığı anlaşılmaktadır.

İslami literatürdeki gençlikle ilgili kavramlar derinlemesine analiz edilerek kavram çalışması yapılmalı, gençlik anlamına gelen kelimelerle kastedilen toplum kesiminin hangi yaş aralığını kapsadığı ve bu kavramlardan maksadın ne olduğu belirlenerek günümüzdeki gençlik algısı ile benzerlik ve farklılıkları tespit edilmelidir.

Modern zamanlarda yapılan gençlik tanımlarının tamamına yakını Batı merkezli tanımlardır. Çok geniş bir yelpazede tanınlanan gençlik kavramının yeniden tanımının yapılması gerekmektedir. Ayrıca Türkiye gençliğinin tarihi yazılmalı ve bu konuda bilimsel araştırmalar artırılarak devam etmelidir. Bu alanda yapılacak araştırmalarda ideolojik takıntı ve ön yargılardan uzak durularak nesnel yaklaşımlar sergilenmelidir.

Gençliğin tanımından daha da önemli olan bu kavramın tarihçesidir. Gençlik, modernizmin bir ürünü olarak kentleşme, endüstri devrimi ve eğitim alanındaki reformlar sonucu, bugün anladığımız anlamdaki şekliyle toplumsal bir kategori olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla gençlik kavramının, İslam toplumları dahil, sanayi devrimi öncesi toplumlarda üzerinde durulup önemsenen bir kavram ve toplumsal kategori olmadığı anlaşılmaktadır.

Sanayi devriminden sonra gençlik, dinamik ve nitelikli bir iş gücü kaynağı olması açısından ilgi görüp önemsenmeye başlamış ve popüler bir hal almıştır. Pragmatik önemine binaen de gençlik kavramı süreçte adeta bir mit haline getirilmiştir. "Gençlik miti" kavramı ile; gençliğin politik bir kategori olması ve devlet merkezli düşünmesi kastedilmektedir. Bu düşünceye göre; gençler ülkenin geleceğini oluşturur, ülkenin sorunlarına karşı çok duyarlıdır ve ülkenin geleceği için kendilerini feda etmeye her zaman hazırdır. Başka bir

⁷² Ahmet Altan, "Ey Türk Gençliği", Hürriyet, 30 Eylül 1987, aktaran. Rifat Bali, "Çekip Gitmek Üzerine", ...VS (1), Temmuz 2001, 53.

⁷³ Lüküslü, *Türkiye'de "Gençlik Miti"*, 125-127.

deyişle, “gençlik miti”, gençliğin misyonunun devlet eksenli olarak tanımlanıp bireye çok fazla yer verilmemesidir.

1980’lerden itibaren gençlik miti Türkiye’de etkinliğini kaybetmiş, zenginlik ve lüks yaşam ideali Türk toplumda yerini almaya başlamıştır. Bu durum toplumun kültürel kodlarında önemli değişiklikler meydana getirmiştir. 2000’li yıllardan itibaren ise para toplumda çok önemli hale gelmiş ve zenginlik ile konforlu bir yaşam gençliğin büyük bir bölümünün hayatında önemli yer kaplamaya başlamıştır. 2022 yılında ise teknoloji ve sosyal medya düşkünlüğü ile birlikte 80’li yıllardaki para, zenginlik ve konforlu yaşam idealinin ana hatlarıyla benzer şekilde devam ettiği söylenebilir.

Gençlik miti olgusunun varlığından haberdar olmak gerekmektedir. Gençliği anlayabilmek için gençlik mitinden ve nostaljiden kurtularak gençliğe objektif bir şekilde yaklaşılmalı, onların düşünce ve deneyimlerinden yola çıkarak bu kuşağı anlamaya ve anlatmaya çalışmalıyız. Gençleri anlamak ve analiz edebilmek için onlara karşı önyargılardan ve gençlik mitinin tesirinden kurtulmak gerekmektedir.

Türkiye’de 1960’lardan itibaren üniversite eğitiminin kitleleşmesiyle gençler kendilerini ülkenin gelecekteki yöneticileri olarak görmeye başlamış ve eğitimsiz halk kitlelerine göre ülkeyi daha iyi yöneteceklerine inanmıştır. Gençlik mitinin izinde gençlerin kendilerini bu şekilde üstün görmeleri, gençlerin elitist ve otoriter özelliklerini de beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla gençliğin mitleştirilmesi bizzat gençleri olumsuz yönde etkilemiş ve onların kendilerini elitist ve otoriter görmelerini sonucunu doğurmuştur.

Yaşanan olumsuzluklarda toplumun bütün fertleri suçlu iken gençler olumsuzlukların müsebbibi olarak seçilmekte ve genellikle fatura onlara kesilmektedir. Bunun sebebi ise kökleri 19. yüzyıla dayanan ve Cumhuriyet ile daha güçlü hale gelen gençlik mitinin toplum tarafından içselleştirilmiş olmasıdır.

Asr-ı Saâdet ve günümüzdeki genç ve gençlik algılarının birbirinden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Bu farklılığın en büyük sebebinin 19. yüzyılda sanayi devriminden sonra oluşturulan ve Cumhuriyetle devam ettirilen gençlik miti olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *Müsned*. nşr. Ahmed Muhammed Şâkir. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1995.
- Akpolat, Sabri. “Peygamberimiz ve Gençlik”. *I. Kutlu Doğum Sempozyumu “Hz. Peygamber ve İnsan Sevgisi”*. ed. Musa Kazım Yılmaz. Şanlıurfa, 2007. 197-209.
- Alemdaroğlu, Ayça. “Bir İmkân Olarak Gençlik”. *Birikim* 196 (2005), 21-29.
- Apak, Âdem. *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Altan, Ahmet. “Ey Türk Gençliği”. *Hürriyet*, 30 Eylül 1987, aktaran: Rifat Bali, “Çekip Gitmek Üzerine”, ...VS (1), Temmuz 2001.
- Bardakoğlu, Ali. “Bulûğ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 413-414. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Bayram, Mikail Bayram. *Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu*. Konya: Damla Matbaacılık, 1991.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi‘u’s-sahîh*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nâsır. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki’n-Necât, 1422/2001.
- Burcu, Esra. “Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Çalışma”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 1/1 (1998), 119-130.
- Cevherî, İsmail b. Hammâd. *es-Sihâh*. nşr. Ahmed Abdülğafûr Attâr. Beyrut: Daru'l-İlm Li'l-Melâyîn, 1987.

- Coşkun, Selçuk. *Bir Eğitimci Olarak Hz. Peygamber'in İnsan Anlayışı*. Erzurum: Ekev Yayınları, 1996.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân. *es-Sünen*. nşr. Hüseyin Selîm Esedü'd-Dârânî. Riyad: Dâru'l-Muğnî, 2000.
- Demirtaş, Suat. *Hz. Peygamber'in Gençleri Eğitim Yöntemleri*. Karabük: Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Doğan, Mehmet. *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Vadi Yayınları, 2001.
- Doğan, İsmail. "Gençlik ve Gençlik Sorunları". *Türk Aile Ansiklopedisi*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmaları Yayınları, 1991.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as b. İshak es-Sicistânî. *es-Sünen*. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.
- Ercins, Gülay. "Türkiye'de Popüler Kültür Görünümleri ve Gençliğe Yansımaları". *VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar*. 490-511. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Gündüz, Turgay. *İslam Eğitim Sisteminde Gençlik Dönemi Din ve Ahlâk Eğitimi (Kurumsal Yaklaşım)*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002.
- Gür, Bekir Sıddık vd. *Türkiye'nin Gençlik Profili*. Ankara; SETA Yayınları, 2012.
- Güven, Özbay. "19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı'nın Tarihsel Arka Planı: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gençlik ve Spor Bayramları". *Toplumsal Tarih Dergisi* 65 (Mayıs 1999), 33-38.
- Halîfe b. Hayyât, Ebû Amr. *Târihu Halîfe b. Hayyât*. nşr. Ekrem Ziyâ el-Ömerî. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1397/1977.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*. çev. Salih Tuğ. İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1995.
- Hizmetli, Sabri. *İslam Tarihi- İlk Dönem-*. Ankara: y.y, 2001.
- İbn Abdî'l-Ber, Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah. *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Eshâb*. nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1992.
- İbn Hacer, Şihâbüddin Ahmed b. Ali el-Askalânî. *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*. nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd- Ali Muhammed Muavviz. Beyrut: Dâru'l-Kutûbi'l-İlmiyye, 1415/1994.
- İbn Kayyim el-Cevziyye. *Tuhfetü'l-Mevdûd Biahkâmi'l-Mevlûd*. nşr. Abdülkâdir el-Arnâvût. Dîmeşk: Mektebetü Dâri'l-Beyân, 1971.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemâluddîn. *Lisânü'l-'Arab*. Dâru Sâdır: Beyrut, 1414/1993.
- İnanır, Samet. "Bildiğimiz Gençliğin Sonu". *Birikim* 196 (2005), 37-51.
- Jones, Gill. "Integrating process and structure in the concept of youth: a case for secondary analysis". *The Sociological Review* 36/4 (1988). <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.1988.tb00705.x>
- Kara, Seyfullah. *Hz. Peygamber (s.a.v) Döneminde Gençlik*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996.
- Karaalp, Cahit. "Kur'an'da Örnek Genç Modeli". *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi* 2/4 (Aralık 2019), 180-195.
- Kasapoğlu, Aytül. "Gençlik Sorunlarına Çözümleme Yaklaşımları". *Türk Aile Ansiklopedisi*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmaları Yayınları, 1991.
- Kentel, Ferhat. "Türkiye'de Genç Olmak: Konformizm Ya Da Siyasetin Yeniden İnşası". *Birikim* 196 (2005), 11-17.
- Kışlalı, Ahmet Taner. "Siyasal Tutumlarda Kuşak ve Cinsiyet Etkenleri". *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 31/1 (1976), 117-130.
- Köknel, Özcan. *Türk Toplumunda Bugünün Gençliği*. İstanbul: Bozak Matbaası, 1970.

- Kulaksızoğlu, Adnan. *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2018.
- Küyel, Mübahat Türker. "Gençlik Kavramı". *ERDEM* 2/4 (Ocak 1986), 1-11.
- Laleli, Nevzat. "Milli Gençlik ve Zakir Taşdemir". Yeni Akçakoca Haber. Erişim 28 Temmuz 2022. <https://www.yeniakcakocahaber.com/yazarlar/nevzat-laleli/milli-genclik-ve-zakir-tasdemir/1099/>
- Lüküslü, Demet. *Türkiye'de "Gençlik Miti"*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.
- Münâvî, Muhammed Abdürraûf. *Feydu'l-Kadîr Şerhu'l-Câmi'i's-Sağîr*. Mısır: el-Mektebetü't-Ticâriyye, 1356/1937.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc. *el-Câmiu's-Sahîh*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y.
- Ocak, Ahmet Yaşar Ocak. "Fütüvvet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 261-263. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Önkâl, Ahmet. *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu*. İstanbul: Esra Yayınları, 1999.
- Öztürk, Levent. *Hız. Peygamber Döneminde Sağlık Hizmetlerinde Kadının Yeri*. İstanbul: Ayışığıkitapları, 2001.
- Toprak, Zafer. "II. Meşrutiyet Döneminde Paramiliter Gençlik Örgütleri". *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.
- San'ânî, Abdürrezzâk b. Hemmâm. *el-Musannef*. nşr. Habîburrahmân el-A'zamî. Hindistan: el-Meclisü'l-İlmî, 1403/1982.
- Sarıçam, İbrahim, *Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005.
- Şahin, Mehmet Cem. "Sanayi Toplumundan Sanayi Sonrası Topluma Farklılaşan Gençlik Hallerinin Sosyolojik Görünümü". *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 2 (2007), 157-177.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemu'l-Kebîr*. nşr. Hamdî b. Abdülmecîd es-Selefi. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1994.
- Tahânevî, Muhammed Ali b. Ali. *Kitâbu Keşşâfi Istılâhâtî'l-Fünûn*. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *Sünenü't-Tirmizî*. nşr. İbrahim 'Utve. Mısır: Şirketü Mektebe ve Matbe'ati'l-Mustafâ, 1975.
- Uludağ, Süleyman Uludağ. "Fütüvvet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 259-261. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Yılmaz, Musa Kazım. "Kur'an ve Sünnet'in Gençliğe Verdiği Değer". *I. Şanlıurfa Uluslararası Mevlid-i Nebî Sempozyumu*. ed. Cüneyt Gökçe-Ömer Sabuncu. Şanlıurfa, 2018. 48-60.
- Yörükoğlu, Atalay. *Gençlik Çağı/Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*. Ankara: Özgür Yayınları, 2016.
- Zebîdî, Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzâk. *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*. nşr. Mecmû'atun Mine'l-Muhakkikîn. Beyrut: Dâru'l-Hidâye, t.y.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmud b. 'Ömer Cârullah. *Esâsü'l-Belâğa*. nşr. Muhammed Bâsil 'Uyûnu's-Sûd. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998.